

Національний
банк України

Дослідження
Грудень 2022

Вплив українських мігрантів на економіки країн- реципієнтів

Ольга Туча, Інна Співак, Ольга
Бондаренко, Ольга Погарська

Вплив українських мігрантів на економіки країн-реципієнтів

За даними ООН, станом на 15.11.2022 через війну за кордоном залишаються 7.6 млн українських громадян. Із них близько 3 млн осіб перебувають у росії та білорусі, у тому числі через примусове вивезення до першої. Тож в країнах Європи перебуває близько 4.5 млн українців.

Приплив робочої сили та витрати українських мігрантів за кордоном є позитивними чинниками для економік країн перебування, хоча значний приплив мігрантів створює низку викликів, зокрема для державних фінансів. Водночас чистий фіскальний ефект для Європи в довгостроковому періоді буде додатним, оскільки українці активно інтегруються в європейський ринок праці і платять податки. Витрати українських мігрантів підтримують економіки країн перебування насамперед через приватне споживання (частково нівелюючи [негативний вплив повномасштабної війни росії проти України на реальне приватне споживання в ЄС](#)). Зокрема, у 2022 році витрати українців за кордоном порівняно з попереднім роком зросли більше ніж удвічі – до 2 млрд дол. на місяць. Також витрати на українських мігрантів стимулюють державне споживання, зокрема у сфері житлової інфраструктури, систем охорони здоров'я та освіти (ураховуючи суттєву частку дітей – від 28% до 44% у різних країнах).

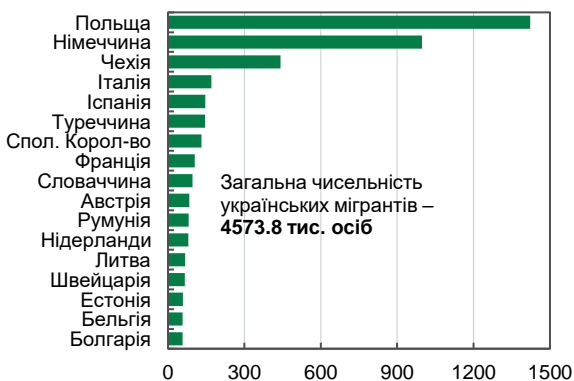
Згідно з нашими розрахунками на основі оцінок з дослідження МВФ (2020), опитувань ООН та Центру Разумкова, за інших незмінних умов завдяки внеску українських мігрантів випуск товарів та послуг в Естонії, Польщі та Чехії у 2026 році буде на 2.2–2.3% більшим, ніж передбачено в базовому сценарії без міграції, у Німеччині – на 0.6–0.65%.

Кількість українських мігрантів за кордоном

Кількість мігрантів за кордоном за вирахуванням росії та білорусі становить близько 4.5 млн осіб, переважно жінки з дітьми.

Станом на листопад найбільше – майже 1.5 млн – статусів тимчасового захисту надала Польща, ще понад 1 млн – Німеччина і приблизно 450 тис. – Чехія. Понад 100 тис. українців зареєстровано також в Італії, Іспанії, Болгарії, Великобританії та Франції. Опитування REACH на польському кордоні показало, що основними чинниками, які впливають на вибір країни призначення, були: родина чи друзі в місці прибуття (39%), близькість до України (31%) та поради, отримані в центрах прийому (17%). Однак макроекономічні умови та умови ринку праці з часом, ймовірно, відіграватимуть важливішу роль у виборі мігрантами країн. Згідно з [опитуванням UNHCR](#) 87% мігрантів – жінки з дітьми, 65% жінок – працездатного віку, від 18 до 59 років. Близько 70% опитаних мігрантів мають вищу освіту.

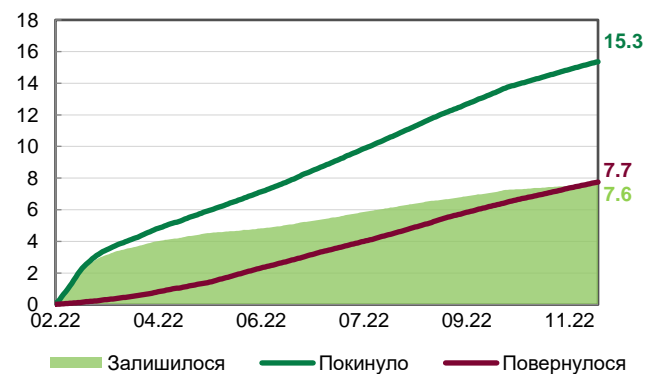
Графік 1. Чисельність українських мігрантів за кордоном* (без урахування рф), тис. осіб

* Станом на 3 жовтня.

Джерело: Antezza et al. (2022) "The Ukraine Support Tracker" Kiel WP.

Графік 2. Кількість громадян, що перетнули кордон України (станом на 15.11.2022), млн осіб

Джерело: UNHCR.

Витрати українських мігрантів за кордоном

Повномасштабна війна росії проти України, [за оцінками Європейського інвестиційного банку](#), може зменшити реальне приватне споживання в ЄС на 1.1% через інфляційний канал, передусім у країнах Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. Однак витрати мігрантів підтримують приватне споживання в цих країнах.

Справді, витрати українців за кордоном у 2022 році порівняно з попереднім роком зросли більше ніж удвічі – до 2 млрд дол. на місяць. На початку повномасштабної війни лівова частка витрат за кордоном здійснювалася за рахунок заощаджень в українських банках через розрахунки картками і зняття з них готівки. Проте зниження залишків коштів фізичних осіб в українських банках протягом перших місяців повномасштабної війни було зафіксовано лише за валютними рахунками, тоді як залишки на гривневих рахунках збільшувалися. Останнє може бути пов'язано зі значним

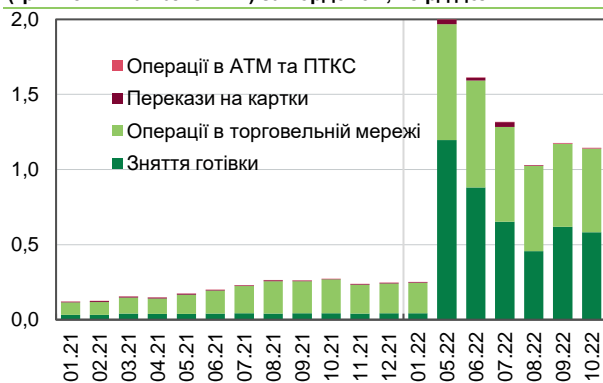
підвищенням заробітних плат військовослужбовцям та збільшенням їх чисельності, а також з виплатами за поранення/загибель.

Графік 3. Імпорт послуг за статтею "подорожі", млрд дол.

Джерело: НБУ.

Графік 4. Використання коштів з карток українських банків (гривневих та валютних) за кордоном, млрд дол.

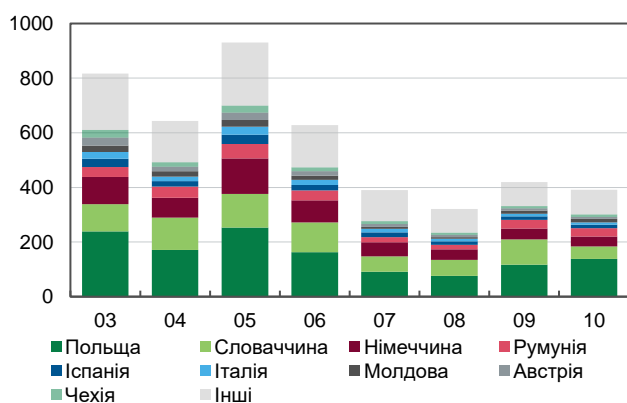
* Дані за лютий – квітень 2022 року відсутні.
Джерело: НБУ.

Надалі середньомісячні обсяги зняття готівки значно скоротилися: з 990¹ млн дол. у березні – червні до 580 млн дол. у липні – жовтні. Цьому сприяли як процеси оформлення та отримання соціальної допомоги в країнах-реципієнтах, так і запровадження НБУ обмежень на зняття готівкової валюти за кордоном, що, зокрема, дало змогу призупинити так званий "картковий туризм". Найбільші обсяги готівки очікувано знімалися в Польщі, проте слід відзначити значні обсяги зняття готівки до запровадження валютних обмежень і в інших країнах, що мають спільний кордон з Україною, – Словаччині та Румунії.

Із запровадженням обмежень на зняття готівки загальні обсяги операцій із картками за кордоном знизилися. Натомість обсяги операцій у торговельних мережах знизилися не так відчутно. Так, їх обсяги з пікового значення в травні на рівні 770 млн. дол. знизилися до 560 млн. дол. у жовтні. Очікувано, що найбільші обсяги операцій у торговельних мережах за допомогою українських карток здійснювалися на території Польщі (28% від загального обсягу) та Німеччини (10%). Іншими джерелами витрат українців за кордоном були готівкова валюта, вивезена з України, програми державної підтримки та трудові доходи в країнах перебування.

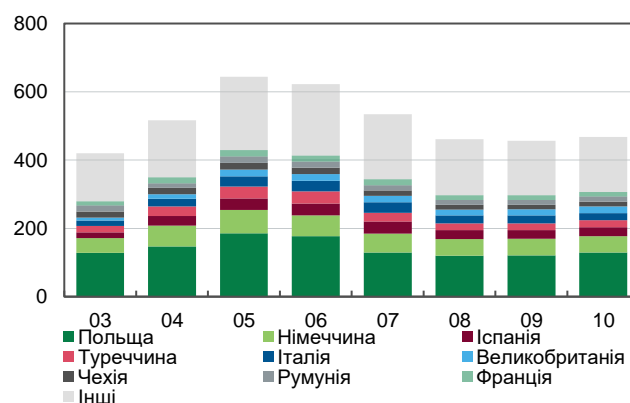
З активізацією працевлаштування українців за кордоном саме трудові доходи, отримані в країнах перебування, починають зумовлювати лівову частку фінансування витрат мігрантів.

Графік 5. Географічна структура зняття готівки за кордоном* у 2022 році, млн дол.

* На основі опитувань п'яти банків, дані охоплюють 70% від загального показника.
Джерело: опитування банків.

Графік 6. Географічна структура операцій у торговельних мережах* у 2022 році, млн дол.

* На основі опитувань п'яти банків, дані охоплюють 84% від загального показника.
Джерело: опитування банків.

¹ Дані 100% охоплення, відсутні в березні-квітні 2022 року, розраховано шляхом екстраполяції частки даних з опитувань банків до загального показника у травні 2022 року. Загалом дані опитування п'яти банків охоплюють 70% від загального обсягу зняття готівки та 84% від обсягу операцій у торговельних мережах протягом березня – жовтня 2022 року.

Вплив на економічну активність

Витрати українських мігрантів за кордоном є позитивним чинником для економік країн перебування мігрантів через стимулювання приватного споживання.

Окремі економісти констатують значний вплив українців на роздрібні продажі. Так, українські мігранти призвели до короточасного сплеску роздрібно торгівлі та приватного споживання в Польщі й Естонії, проте вже з червня їх обсяги повернулися на довоєнний рівень. Зокрема, [Credit Agricole](#) визначив приплив мігрантів з України головним драйвером прискорення темпів роздрібних продажів у Польщі в березні, що компенсував негативний вплив інфляції та погіршення споживчих настроїв на витрати домогосподарств. Про це, зокрема, свідчило помітне зростання продажів у категоріях "одяг і взуття" (41.9% р/р проти 2.6% р/р у лютому) і "меблі, електроніка та побутова техніка" (2.8% р/р порівняно -4.4% р/р у лютому). В інших країнах вплив українських мігрантів можна класифікувати як незначний через або невелику кількість мігрантів порівняно з населенням країни-реципієнта (Німеччина), або вищий рівень вартості життя – cost of living (Німеччина, Чехія, Австрія, Франція, Швейцарія, Нідерланди, Великобританія).

Загалом дані досліджень впливу українських мігрантів на економіки країн-реципієнтів вельми різняться та ґрунтуються на різних припущеннях, проте всі доходять єдиного висновку, що цей вплив є позитивним. Так, [Strzelecki et al. \(2022\)](#) досліджували економічні наслідки трудової міграції українців у Польщу з 2013 до 2018 року. Збільшення робочої сили тоді становило близько 0.8% на рік, а внесок українських мігрантів у щорічне зростання ВВП – 0.5 в. п. Використовуючи розрахунки [ОЕСР](#) щодо внеску українських мігрантів у робочу силу європейських країн та оцінки [Strzelecki et al. \(2022\)](#) щодо їх впливу на зростання ВВП Польщі, зроблено припущення щодо впливу українських мігрантів на економіки інших країн за допомогою екстраполяції ефектів впливу, урахування кількості мігрантів. У результаті додатковий внесок у щорічні темпи зростання ВВП Чехії, Польщі та Естонії становитиме близько 1.2 в. п. на рік, а внесок мігрантів у ВВП Угорщини, Латвії, Словаччини, Литви і Румунії становитиме майже 0.8 в. п. Такі оцінки, однак, можуть бути дещо завищеними, адже на відміну від економічної міграції 2013–2018 років міграція у 2022 році є вимушеною і має іншу демографічну структуру, тому інтеграція може виявитися меншою.

Травневе дослідження [Oxford Economics](#) дає більш консервативні оцінки. Так, якщо 650 тис. українських мігрантів залишаться в Польщі, робоча сила зросте додатково на 210 тис. (1.2%) до 2030 року, а потенційний ВВП – на 1.2% порівняно з базовим прогнозом Oxford Economics. Натомість приплив у 1 млн мігрантів збільшить робочу силу на 370 тис. (2.1%), а потенційний ВВП – на 2.0% до 2030 року. У довгостроковій перспективі – до 2050 року – позитивний вплив посилюватиметься: потенційний ВВП перевищуватиме базовий прогноз на 1.7% у першому сценарії (+650 тис. мігрантів) та аж на 2.9% у другому (+1 млн мігрантів). Згідно зі [звітом Deloitte](#) інтеграція українських вимушених переселенців у Польщі може призвести до додаткового зростання ВВП Польщі на 0.2–3.5% щорічно в перші п'ять років залежно від якості інтеграційної політики країни, причому сприятливими для цього чинниками є підвищення гнучкості ринку праці і вирішення проблем з ринком житла. [Kancs and Lecca \(2018\)](#) оцінили, що приплив до ЄС близько 2.3 млн мігрантів за перші три роки (із подальшим суттєвим зменшенням кількості нових мігрантів) сприяв збільшенню ВВП від 0.2% у перший рік до 1.3% до 2040 року за умови їх повної інтеграції. Крім того, довгострокові (понад дев'ять років) фінансові вигоди від адаптації мігрантів (соціальні виплати, мовне та професійне навчання) переважали короткострокові витрати на такі програми.

Згідно з нашими розрахунками на основі оцінок з [дослідження МВФ \(2020\)](#), опитувань ООН та Центру Разумкова за інших незмінних умов завдяки внеску українських мігрантів випуск товарів та послуг в Естонії, Польщі та Чехії у 2026 році буде на 2.2–2.3% більшим, ніж у базовому сценарії без міграції, у Німеччині – на 0.6–0.65%. Для оцінок використано дані опитування ООН про частку жінок з дітьми в загальній кількості вимушених переселенців на рівні 87%, частку мігрантів у віці 18–59 років, співвідношення кількості дітей на одну жінку в Україні (1.2) та припущення щодо працевлаштування 70% мігрантів працездатного віку протягом усього періоду. Також припускаються однакові згадані вище частки для всіх країн.

Графік 7. Роздрібний товарооборот, 12.2016=100, сезонно скориговані дані

Джерело: Статистичні офіси країн, розрахунки НБУ.

Графік 8. Співвідношення кількості українських мігрантів* до населення країн-реципієнтів**, %

* Станом на 3 жовтня 2022 року. ** Населення за 2021 рік.

Джерело: WorldBank, Antezza et al. (2022) "The Ukraine Support Tracker" Kiel WP, розрахунки НБУ.

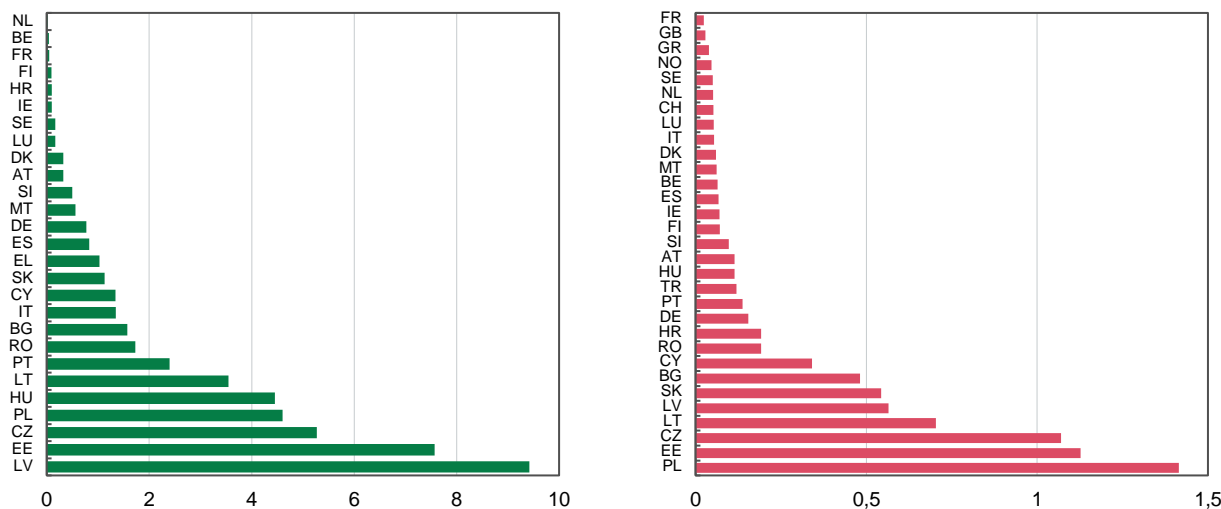
Попри позитивні ефекти присутності мігрантів є й пов'язані з ними виклики. Так, витрати українських мігрантів були додатковим чинником високих темпів інфляції в ЄС, яка на тлі значного зростання цін на енергоносії у 2022 році досягла рекордних за десятиліття значень, зокрема в Литві, Естонії, Латвії та Угорщині – понад 20% р/р, у Чехії і Польщі – близько 18% р/р, а у Єврозоні – до майже 10% р/р. Крім того, присутність українських мігрантів також вплинула на ринки нерухомості країн їхнього перебування. Попри те, що орендувати житло самостійно могла лише чверть із них, у багатьох містах ціна оренди суттєво зросла. Так, у Польщі у квітні вона була [на 20% вищою](#), ніж на початку року. Схожі оцінки наводять і для [Естонії](#).

Вплив на державні фінанси

Також підтримка економічного зростання проявлятиметься через державне споживання, зокрема через витрати на освіту й охорону здоров'я, житлово-комунальну інфраструктуру. Водночас це посилить виклики для державних фінансів цих країн. Найбільше навантаження припадатиме на країни-сусіди України та країни Балтії. Однак чистий фіскальний ефект для Європи в довгостроковому періоді буде додатним, оскільки українці активно інтегруються в європейський ринок праці.

[Bird and Amaglobeli \(МВФ, 2022\)](#) оцінили короткостроковий фіскальний вплив мігрантів з України на економіки ЄС у приблизно 30–37 млрд євро, або 0.19–0.23% від ВВП ЄС. У розрахунках дослідники використали припущення щодо кількості вимушених переселенців у 4.1–5.0 млн та середніх витрат на одного в 11 577 євро (дані [ОЕСР 2017 року](#) з коригуванням на інфляцію). Зі свого боку [Darvas \(2022\)](#) наводить широкий діапазон – від 9 тис. євро до 25 тис. євро (у цінах 2022 року) – державних витрат на одного переселенця на рік. Якщо 2/3 зареєстрованих наразі українців у ЄС потребуватимуть державної підтримки, то загальний обсяг видатків становитиме від 26.4 млрд до 73.3 млрд євро на рік. Водночас очікується, що найбільше навантаження лягатиме на країни-сусіди України та країни Балтії. За розрахунками [EIB \(2022\)](#), Латвія може витратити понад 9% ВВП для адаптації мігрантів, Естонія – понад 7% ВВП, а Угорщина, Польща і Чехія – від 4% до 6% ВВП. Натомість [IFW Kiel \(2022\)](#) наводить значно помірніші оцінки: лише у Польщі, Естонії та Чехії витрати можуть перевищити 1% ВВП. Така різниця може бути викликана різними оцінками як кількості мігрантів, так і обсягів витрат на людину (10 000 євро у EIB та 6 000 євро у Kiel).

Графік 9. Очікувані витрати на розміщення мігрантів у ЄС за перший рік перебування за розрахунками різних експертних організацій, % ВВП

Оцінки EIB зроблено на основі припущень про 3.5 млн вимушених мігрантів з України та витрат у 10 000 євро на одного мігранта. Джерело: EIB.

Оцінку IFW Kiel, наведену для 6 місяців, збільшено вдвічі для відображення річних витрат з розрахунку 6 000 євро на одного переселенця. Джерело: IFW Kiel.

Загалом короткостроковий фіскальний вплив може виявитися як нижчим, так і вищим за попередні оцінки. З одного боку, менша кількість бюрократичних процедур, нижчі витрати на первинне розміщення (завдяки допомозі приватних осіб та волонтерів) та швидша інтеграція українців у ринки праці відповідних країн сприятимуть зменшенню видатків держав, що їх приймають. З іншого боку, демографічна структура мігрантів (частка дітей становить від 28% до 44% у різних країнах) відрізняється від попередніх хвиль міграції, тому витрати на освіту, охорону здоров'я та адаптацію можуть суттєво зрости. Так, [орієнтовні видатки на початкову і середню освіту](#) в Польщі для майже 560 тис. українських дітей зі статусом тимчасового захисту становлять 2.2 млрд євро, або 0.34% ВВП (3 932 євро на рік на одного учня). Крім того, оплата [медичних послуг може потребувати](#) додатково 1.5 млрд євро (0.23% ВВП) у Польщі та 0.85 млрд євро (0.31% ВВП) у Чехії. Для цих розрахунків використовувалися дані щодо кількості українців станом на липень 2022 року та не враховувалися потенційні специфічні медичні потреби мігрантів.

Зважаючи на суттєве збільшення фіскальних потреб, Європейська Рада у квітні 2022 року юридично затвердила можливість перерозподілу фінансування з інших фондів в обсязі до 17 млрд євро для допомоги країнам, що приймають мігрантів з України. До 29 квітня Європейська Комісія виділила країнам – членам ЄС 3.5 млрд євро допомоги, із них найбільше – Польщі (562 млн євро), Італії (452 млн євро), Румунії (450 млн євро). [За оцінками МВФ](#), чистий фіскальний ефект для Європи в довгостроковому періоді буде додатним, оскільки українці активно інтегруються в європейський

ринок праці. Яскравим прикладом такої інтеграції в ринок праці є сплата податків українськими мігрантами в Польщі. Зокрема, з початку повномасштабної війни, відповідно до оцінок [Center for Migration Research at the University of Warsaw](#), працевлаштовані українці в Польщі заплатили 10 млрд злотих (близько 2.4 млрд дол.) податків, що перевищує обсяги наданої допомоги, хоча ці обсяги не враховують [витрати на освіту та охорону здоров'я](#).

Вплив на ринок праці

Інтеграція українських мігрантів матиме вплив на показники ринку праці країн-реципієнтів. Географічна та культурна близькість України до Європи, наявність діаспори, а також статус тимчасового захисту сприятимуть збільшенню участі вимушених мігрантів у робочій силі. Зокрема, Європейський центральний банк очікує, що коефіцієнт участі в робочій силі країн єврозони українських мігрантів працездатного віку становитиме від 25% до 55% у середньостроковій перспективі. Водночас робоча сила ЄС зросте на 0.2–0.8%, або на 0.3–1.3 мільйона осіб.

Хоча мігранти створюють додаткові виклики для державних фінансів у короткостроковій перспективі, якщо вони залишатимуться в країнах перебування на термін, довший ніж кілька років, і стануть активними учасниками ринку праці, для цих країн вплив на бюджет й економічне зростання найімовірніше буде позитивним. Переселенці, яким дозволено працювати та вільно пересуватися, поводитимуться як економічні мігранти і з часом створюватимуть відповідну додану вартість. Натомість брак інвестицій у людський капітал мігрантів з боку країн їхнього перебування на ранніх етапах може призвести до більших витрат у довгостроковому періоді. Водночас, якщо мігранти повертаються до країни походження після проходження певної адаптації, [вплив на економіку країни, що їх прийняла, буде радше негативний](#), адже початкові витрати не компенсуються доходом від їхньої зайнятості в довгостроковій перспективі.

Процес інтеграції мігрантів і їх залучення на ринок праці країн перебування є досить тривалим та особливо складним у перший час. Стримуючими чинниками для участі в робочій силі стають мовний бар'єр, невідповідність кваліфікацій та/або потреба їхнього підтвердження, брак чи складність влаштування в дитячі заклади. З іншого боку, більшість країн перебування українців впроваджують для них активні заходи на ринку праці (active labor market policies), які включають підтримку в пошуку роботи, тренінги та освіту дорослих, мовні курси. [Arendt et al. \(2020\)](#) на прикладі Данії виявили, що вивчення мігрантами данської мови мало великий вплив на довгострокові доходи. Порівняно з вартістю навчання (близько 2 800 дол. США на людину) розрахункова чиста теперішня цінність (NPV) навчання становила 40 100 дол. США протягом 18 років, тобто у понад 15 разів більше.

Географічна та культурна близькість України до Європи, наявність діаспори, а також статус тимчасового захисту сприятимуть збільшенню участі вимушених мігрантів у робочій силі. Зокрема, за розрахунками [ОЕСР \(2022\)](#), робоча сила сукупно всіх країн ЄС зросте на 0.5% до кінця 2022 року, що вдвічі більше, ніж протягом попередньої хвили мігрантів у 2014–2017 роках. Найбільший вплив очікується в Чехії (2.2%), Польщі (2.1%), Естонії (1.9%) та ще кількох країнах (Угорщині, Латвії, Словаччині, Литві, Румунії) – від 1% до 1.5%. Зі свого боку зростання зайнятості в ЄС загалом може становити 0.4%. Якщо середньостатистичний мігрант у 2014–2017 роках був молодим чоловіком з базовою освітою, у 2022 році – це жінка з вищою освітою, часто з дітьми. У результаті міграція вірогідно впливатиме на інші сегменти ринку праці: замість фізичної праці більшим попитом користуватимуться робочі місця в секторі послуг, зокрема на неповний робочий день з меншою кількістю нічних змін.

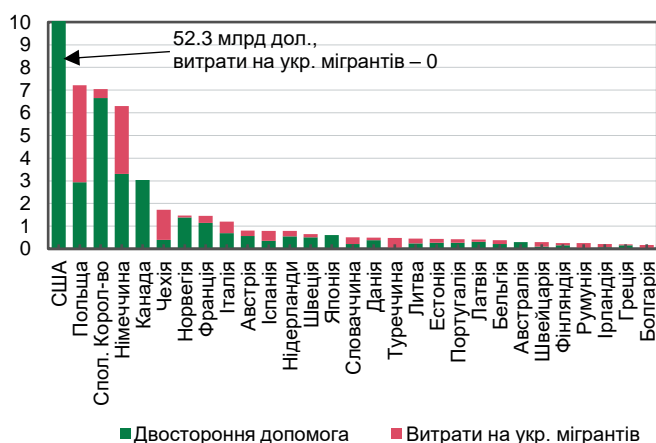
Через структурну нестачу робочої сили рівень безробіття в основних країнах перебування мігрантів у Європі (зокрема Польщі, Німеччині та Чехії) перед початком війни був нижчим за 3%, тобто значно нижче середнього у ЄС (6.2%). Попри негативний вплив війни в Україні на економічну активність через зростання цін, сильні ринки праці та дефіцит у низці професій і галузей створюють можливості для українців. Зокрема, асоціації роботодавців у Польщі висловили впевненість, що вони зможуть працевлаштувати нову робочу силу. Ураховуючи потребу в робочій силі основних країн перебування мігрантів, негативний вплив на зайнятість чи заробітну плату місцевого населення, викликаний хвилею українських вимушених мігрантів, за оцінками [ОЕСР](#), є дуже малоімовірним.

Однак, попри доволі оптимістичні для країн перебування українців оцінки, наявні дані свідчать про помірну інтеграцію вимушених мігрантів у їхні ринки праці. Так, хоча 63% опитаних мігрантів працювали в Україні до початку повномасштабного вторгнення, у вересні лише 28% були працевлаштовані ([UNHCR, 2022](#)). У Німеччині в червні було зареєстровано більше [350 тис. українців](#), які шукають роботу, однак [менше 10%](#) знайшли роботу. [Опитування ifo](#) наводить цифру 22%. У Франції було працевлаштовано лише близько 15% мігрантів, зважаючи на мовні бар'єри та відносно малу діаспору, в Іспанії - [13%](#) із 90 тис. українців працездатного віку.. Натомість у Польщі 1.2 млн мігрантів отримали номери соціального страхування і [близько половини](#) з них знайшли роботу. Однак переважно вони працювали у сферах з нижчим рівнем оплати праці – логістиці, промисловості, сільському господарстві, будівництві, готельному бізнесі – хоча значна частина з них мала вищу кваліфікацію. Згідно з останнім [звітом МОП](#), статистика зайнятості країн перебування українців починає відображати їхній вплив на ринок праці, який, однак, наразі не є загрозливим. Наприклад, у Німеччині зростання рівня безробіття повністю пояснюється включенням мігрантів у статистику починаючи із червня 2022 року, проте жодних ознак структурних змін ринку праці немає. У Польщі ж, попри велику кількість мігрантів, безробіття знизлося.

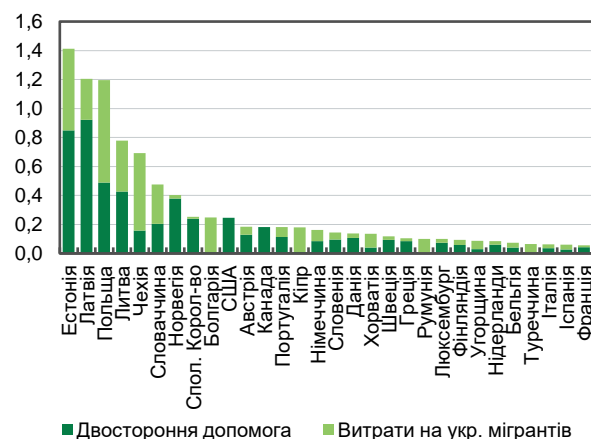
Таким чином, попри первинні виклики для країн-реципієнтів від припливу українських мігрантів, вигоди для економік цих країн є більшими в середньо- та довгостроковому періоді завдяки активній інтеграції українців як у ринок праці, так і в суспільство загалом.

Додатки

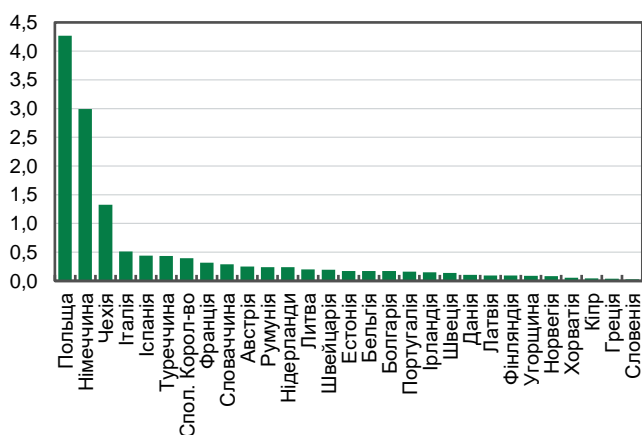
Підтримка України міжнародними партнерами*, млрд дол.

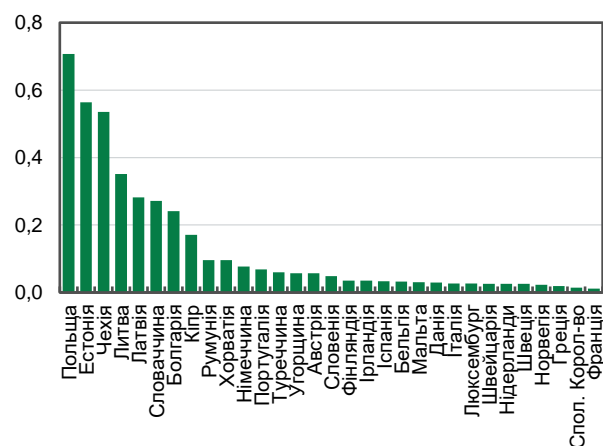
Підтримка України міжнародними партнерами*, % ВВП

Витрати на мігрантів з України*, млрд дол.

Витрати на мігрантів з України, % ВВП

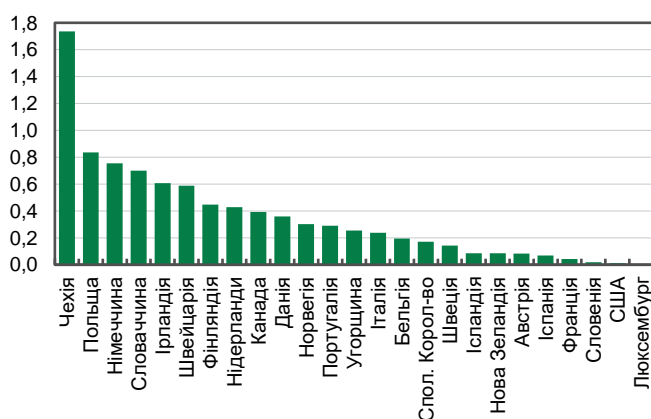
* Оголошено протягом 24 січня – 3 жовтня 2022 року.

Джерело: Source: Antezza et al. (2022) "The Ukraine Support Tracker" Kiel WP

* Оголошено протягом 24 січня – 3 жовтня 2022 року.

Джерело: Source: Antezza et al. (2022) "The Ukraine Support Tracker" Kiel WP

Оціночні витрати на мігрантів* з України у 2022 році, % витрат бюджету

* In-donor refugee costs – витрати з бюджету, спрямованого на розвиток, для підтримки мігрантів протягом першого року їх перебування у приймаючій країні. Оцінювання витрат на мігрантів здійснюється за допомогою оціночних витрат приймаючої країни на одного мігранта (офіційні дані щодо кількості мігрантів та загальні витрати країни на них протягом 2018–2021 років) та кількості зареєстрованих мігрантів у кожній країні.

Джерело: SEEK Development's Donor Tracker (OECD DAC databases, UNHCR Refugee Statistics Data Portal, UNHCR's Operational Data Portal for Ukrainian Refugees, IMF Fiscal Monitor).